

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

7

Kurucusu:

Hakkı Dursun YILDIZ

Âmil ÇELEBİOĞLU Armağanı

İstanbul, 1993

SOFUZÂDE MEHMED TEVFIK EFENDİ
ve
ON ÜÇ NAZİRESİ - YİRMİ İKİ NA'TI

ABDULKERİM ABDULKADİROĞLU*

Arapça bir kelime olan *nazîr* =benzer, eş, bir şeye benzemek üzere yapılan şey demektir. *Nazar*'dan sıfat-ı müşşebbehedir. Müennesi *nazîre*, çoğulu *nezâir* gelir. Istilahî manâsı ile divan edebiyatında bir şâirin, takdîr ettiği bir başka şâirin, meşhur bir şiirine biçim, vezin, kafiye ve konu itibarıyla eş olarak söylediği şiire denir. Eş değerde söz ve davranış biçimlerine de *nazîre yapmak* tabiri kullanılır. *Cevap* manâsı da taşıyan nazîre yapma işine *tanzîr* denir.

Divan edebiyatında nazîre, günümüzde kabul edildiği gibi bir taklîd değildir. Nazîre yapma işinde sessiz bir rekabet de söz konusudur. Şâir, ister önceki yüzyıllarda yaşamış isterse çağdaşı olan ünlü ve beğendiği bir şâirden, şâirlik cihetiyle hiç de aşağı derecede olmadığını ispatlamak; en azından eşit düzeyde, nazîre yazdığı şâiri, en iyi anlayanlardan biri olduğunu ortaya koymak düşüncesiyle böyle bir işe tevessül eder. Nazîreler bazı hallerde aslına da geçebilir.

Nazîre yazma işi nazîreciliği ortaya çıkartmıştır ki doğu ve batı edebiyatlarında *nazîrecilik* vardır.

Divan edebiyatında nazîrenin en çok görüldüğü nazım türü gazeldir. Mesnevî türünde de nazîre görülür ancak bu yazımızda gazel türüne yazılmış nazîreleri yayınladığımız için meselenin bu yönü üzerinde duruyoruz. Nazîre yazma işi, *Fuzûlî Mektebi*, *Nâbî Mektebi* gibi meşhur şâirler etrafında birer mektep meydana getirmiştir ve *Mecmû'atü'n-nezâir*= Nazîre Mecmû'aları'nın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yazma eser bulunan kütüphanelerde Ömer bin Mezîd (yazılış tarihi 1487)'in, Eğridirli

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Hacı Kemal (1512)'in, Edirne'li Nazmî (1523)'nin, Pervâne Bey (1560)'in ve diğerlerinin müstakil nazîre mecmûaları bulunduğu gibi *Mecmû'atü'l-eş'âr* ve *Mecmû'a-i devâîn*'lerde bulunup da gün yüzüne çıkmamış, hiç duyulmamış nice nazîreler vardır. Sistemli bir tarama çalışması ile mevcut bütün nazîreler ortaya çıkartılmalı, meşhur şâirler adına ithaf edilen mekteplerin faaliyetleri cümlesinden yayınlanmalıdır. Nereden, nelerin çıkacağı hiç belli olmadığından bu işlerin yapılmasını müteakip önde gelen şâirlere bakış ve onları değerlendirme açısı ve ölçüleri de değişebilir.

Burada nazîrelerini ilk defa yayınladığımız Sofîzâde Mehmed Tevfik Efendi Kastamonu'da doğup ölmüş ve 1290/1873-16 Nisan 1960 yılları arası yaşamıştır. Medrese tahsîl ederek bir süre hükûmet işlerinde bulunmasına rağmen asıl işi ticaret olup tarih ve edebiyata vakıf olan ve 1313/1896'da vefat eden Sofîzâde Hafız Abdullah Sıdkı Efendi'nin oğludur. Halk arasında "Hoca Tevfik", "Hoca Tevfik Efendi" veya "Sofîzâde Hoca Tevfik (Efendi)" diye tanınmıştır. Soyisim kanunu ile *Safoğlu* soyadını aldığını görüyoruz. Biz bunun keyfiyetini, günün şartlarına göre mecburiyet altında kalınarak ve Sofîzâde'ye yakın olması düşüncesiyle alınmış olmasına bağlayabiliriz. Çünkü çok daha sonraki yıllarda "Sofîzâde Mehmed Tevfik" olarak yazmaktadır. Mahlası *Tevfik'dir*.

Mehmet Tevfik Efendi Rüşdiye tahsilinden sonra Ballıklızâde Ahmed Mahir Efendi (1860-1925)'nin tadrîsine katılarak mu'tâd olan ilimleri tahsil etmiş ve 1313/1895 yılında icâzet almıştır. Tevfik Efendi Arapça ve Farsça'yı iyi bir şekilde öğrenir. Hocası Ahmed Mahir Efendi'yi çok beğenip takdir eder. Onun hakkında şiirleri vardır. Hocası da kendisini çok beğenir ve diğer talebesi arasında sitayişle sözünü eder.

Sofîzâde, genç yaşta, babasının vefatı üzerine ticarete başlar ama ilmî ve edebî çalışmalarına da ara vermez. İlin Piriç Pazarı Mescidi'nde 16 yıl süreyle halkı tenvîr eder; tefsîr ve Buhârî okutur. 1906'da Kastamonu San'at Mektebi Müdürü olur, dört yıl bu görevde kaldıktan sonra istifa eder. 14 Aralık 1327/1911'de esas adı "Men Sabere ZAFER" olup klişe adı "ZAFER" olan bir gazete çıkarır. Bu gazete 1919 yılına kadar çıkar. İttihad ve Terakkî Partisi'nden ayrıldığı için çıkarttığı gazetenin muhalefet

olarak kabul edileceğinden korkmaya başlar. Gazetenin altıncı sayısından itibaren Kastamonu Vilâyet Matbaası'nda basılmasına izin verilmediği için Samsun Şems Matbaası'nda bastırmaya başlar. 21 Mart 1911 tarihli 12. sayıdan sonra dört ay ara verilir. 13. Sayı, 13 Ağustos 1912 tarihli. Gazete 17 Eylül 1335/1919'da kapanır.

Mehmed Tevfik Efendi Balkan ve I. Dünya Harbi'nde Vilâyet Umumî Meclisi ve Dâimî Encümen üyeliği; Maârif Encümeni, Müdâfa'ayı Hukûk, Kızılay, Tekâlîf-i Milliye ve Belediye Meclisi ve Encümeni üyeliklerinde bulunur. Dârü'l-hilâfe Medresesi'nde mantık, felsefe, dinler tarihi, usûl-i münâzara ve muhâdara dersleri okutur. Mevlevî Dergâhı'nda beş yıl süre ile Mesnevî okutur. İstiklâl Savaşı'ndan sonra Hacc'a gider. Daha sonra politikadan çekilerek ticaret hayatına devam eder. Tevfik Efendi-benim de tanıdığım yıllar içinde-uzun yıllar demir tüccarlığı yaptı ama hep edebî zevki ile ve kendi âlemi içinde yaşadı.

Sofüzâde, dinî ve edebî kültürünün zenginliği, Arapça ve Farsça'ya derin vukûfiyeti, zekâsının açık ve cevval olması, hitabet kuvvetine ilâveten fizikî yapısı ve beğenilen temiz kıyafeti ile son asırda yetişmiş şâir ve âlimlerin önde gelenlerindedir. Nitekim M.K.İnal onun hakkında "...erbab-ı ticaret arasında değil, ashab-ı ma'rifet içinde de emsâli mebzûl olmayan ulemâ ve üdebâdandır. Âsâr-ı nazmiyesi, iddia-yı şâiriyet edenlerin çoğunu meydan-ı suhunde geri bırakacak mertebede lâfzen ve ma'nen düzgündür..." demektedir. O, hayatını Kastamonu'da sürdürmüş olmasına rağmen bilhassa İstanbul ile kültür bağı kurabilmiş ve adını duyurmuştur.

Eserleri:

1. *Hulviyyat*: M.Tevfik Efendi'nin şiirlerinden bazılarını topladığı ve içinde *divan* olarak söz ettiği şiir mecmûasıdır. 1306-1328/1888-1910 yılları arası yazdığı şiirleri bu kitapta toplamış, 1328/1910 yılında 240 sayfa halinde Kastamonu Vilâyet Matbaası'nda baskısı yapılmıştır. M.Seyfettin Özege Kataloğu'ndaki (Bkz. c. 2, s. 610, sıra no 7995) bilgilerde ufak farklılıklar vardır. *Hulviyyat*'ta tarihler de vardır ve bunlar M.Tevfik Efendi'nin tarih düşürmedeki meharetinin delilidir. Anılan bu eserde Farsça gazelleri de bulunmaktadır.

2. Beyânü'l-Hak ve el-Medâris Mecmûaları'nda çıkan yazıları: Anılan mecmûalarda Tevfik Efendi'nin tesbit edilebilen otuz civarında makalesi vardır. İşlediği konular itibariyle bu yazıları ayrı bir çalışma konusu olacak özelliğindedir. Bu yazılar Sofîzâde'nin İstanbul'da ve İslâm Dünyası'nda bilinip tanındığının, okunduğunun delili olmaktadır.

3. Mevlânâ'nın yüz rübâsini şerh ve izahları: 300-400 sayfa arasında *Rubâiyyât-ı Mevlânâ* adlı bu eserin nüshası elimizde yoktur ve nerede bulunduğu şimdilik bilinmemektedir.

4. Kendi el yazısı ile yazılmış gayr-ı matbû dokuz adet şiir defteri: Aziz Demircioğlu koleksiyonu arasında bulunan bu defterler değerlendirilmek üzere emaneten kütüphanemdedir. Sofîzâde, velûd bir şâirdir. Şiirlerinin sonlarına aylı ve günlü tarihler koymuştur. İncelendiğinde hemen her gün için bir şiirin bulunduğu görülür. Şiirlerin konuları meselâ iktidar partisinin bozuk icraatları, vergi meselesi gibi aktüel konular da olabilmektedir. Biz bu şiirleri peyderpey yayınlamayı plânlıyoruz. Defterlerde 1928-1943 yılları arası şiirleri vardır. Bunların dışında rastgele kâğıtlara yazdıkları ise dağınık bir şekilde bulunmaktadır.

5. Vahdet-i vücûda dâir ve ahlâka müteallik iki eserinin daha bulunduğu Son Asır Türk Şâirleri'nde kayıtlı ise de nüshalarının nerede buldukları belli olmadığından bu konuda fazla bir şey söylemek şimdilik mümkün değildir.

M.Tevfik Efendi, şiir, şâir ve edebiyat hakkındaki görüşlerini *Hulviyyat* adlı matbû eserinin mukaddimesinde dile getirmektedir. Biz bu vesile ile değerlendirmeyi okuyucularımıza ve erbabına bırakarak konu hakkındaki görüşlerini ihtiva eden bazı cümleleri iktibas ediyoruz:

"... Maddî olan şiirler gerçi hissiyatı tehyîç etmekte ise de yalnız yağlı boya ile yapılmış resimler gibi câmid ve her ne kadar suret-i hârrede yazılmış olsa da bâriddir.";

"... Edebiyat-ı İslâmiye'de bir cihet daha esas olmuştur ki onu hakikat ve mecâz ile ta'bîr ederler.";

"... Maddî şiirlerimiz bir hakîkata, manevî olan şiirlerimiz bir hikmete müntehi olmakla pâydar ve aktâr-ı âlemde istimrâr etmekte olup bir kit'ası bir sahîfeyi tezyîn ve bir parçası bir mecelleyi tekmiil etmektedir.";

“... Edebiyat-ı İslâmiye’de edinilmiş olan esaslara hikemiyat, ah-lâkiyat, ilâhiyat ve emsâl ve iber gibi ta’dadı ihâta-i âcizânemden hâriç olan şeylerde inzimâm etmekle hâsıl olan servet, edebiyat-ı garbiyeden itibas ve taklîde mahal bırakmamıştır diyebilirim.”;

“... Edebiyat-ı İslâmiye kadar vâsf ve her hususu câmî olarak teessüs etmiş âlemde hiç bir edebiyat görülmemiştir. İşte kütüphanelerimizde mâlî olan âsâr-ı matbûa ve gayr-ı matbûa şâhid-i âdildir.”;

“... Edebiyatı, biri şarkın diğeri garbın olmak üzere ikiye ayırırsak birini Müslümanlık, diğeri Hristiyanlık âlemine hasr edebiliriz. Şu halde edebiyat-ı şarkıyyenin mezâmîni esrâr-ı Kur’âniyye ile mâlî olması itibariyle âlf olması tabîdir.”.

Kendisinden söz eden kaynaklar ve hakkındaki çalışmalar:

1- Kastamonu’lu Baharzâde Ferîde Hanım’ın vefatı için düşürdüğü tarih itibariyle *Osmanlı Müellifleri* (Bursalı M.Tahir, İst. 1333, c. 2, s. 377)’nde Sofîzâde’den söz edilir. *Son Asır Türk Şâirleri* (M.K.İnal, İstanbul 1969, c. 1, s. 408-410)’nde keza Feride Hanım hakkında bilgi verilirken bu şiirin tam metni alınmıştır. Keza anılan son eserde (c. 3, s. 1893-1894) müstakil olarak Tevfik Efendi’ye yer verilerek biyografisine ilâveten iki gazeli kitaba dahil edilmiştir.

2- Sofîzâde’ye mahallî bazı eserlerde de yer verilmiştir: Bkz. Aziz Demircioğlu, *100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972*, Kastamonu, 1972, s. 52-60; a. y. *100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir 1872-1972*, Kastamonu, 1972, s. 62-63; a. y. *Kastamonu’da Basılan Eserler 1869-1928*, Kastamonu, 1987, Hulviyyat, s. 53.

3- *İlmiyye Salnâmesi* ‘nin 690. sayfasında kayıtlı 12 Safer 1275/ (1858) tarihinde, Medresetü’l-Kudât’dan neş’et edenler kısmında adı geçen Kastamonu’lu Seyyid Mehmed Tevfik, başka biri olmalıdır. Çünkü bizim yazımıza konu olan Mehmed Tevfik Efendi 1290/1873 doğumludur.

4- Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâ’ili*, Ankara Millî Kütüphanesi Yz. B. 611, c. 1, s. 182, Sıra no. 530.

5- Sofîzâde'nin eserlerini içine alan iki lisans tezi vardır ve buhlar G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'nde yaptırılmıştır. Künyeleri şöyledir:

- a. Mihriban Ceylan, *Hulviyyat* (Sofîzâde Mehmed Tevfik), 1983-1984 Ders Yılı, III+160 sayfa.
- b. Hatice Gümüşkalem, *Sofîzâde Mehmed Tevfik Efendi'nin Gayrı Matbû Şiirlerinden Seçmeler*, 1987-1988 Ders Yılı, X+150 sayfa.

Edebiyat ile uğraşanların ve şiir yazarların zihinleri dâima açıktır. Sağlıklı, moralli ve uzun yaşadıklarına dâir kayıtlara geçmiş sözler vardır. Bunun sebebini devamlı muhakeme gücünde ve mecburiyetinde aramalıyız. Sofîzâde, *Altıncı Defter'ine* başlarken birinci sayfasına koyduğu ve aynen aldığımız şu notu ile bu gerçeği bir kere daha dile getirmektedir.

“Gayr-ı matbû eş'ârımı toplayan altıncı defterdir. Kitap kenarlarında evrak-ı perîşanda yazılı olanlar da başka... Yaşım altmışı geçtiği ve zihnimde eski kuvvet kalmadığı halde şiir yazarken endişemde bulunduğum kuvvet gençliğimin çok fevkindedir. Tab'ımın âlemden aldığı akisleri fikrimde tebârüz ettirmekteki semâhati hâla ber-devamdır. 9 Teşrîn-i sâni 1935”. Sofîzâde bundan sonra 25 yıl daha yaşamıştır.

Türk illerinde adı duyulmamış, yazdıkları kulaklara kadar erişmemiş nice değerler vardır. İlmî çalışma yapanlar ve araştırmacılar mesâilerinin büyük kısmını bu mahallî değerleri ortaya çıkartmak için sarfetmeli; devletin kültür politikasında bunlara hususî surette yer verilerek bu kabil çalışma yapanlar destek ve takdir görmelidir. Sofîzâde üzerinde de ciddî bir çalışma yapılmamıştır. Kısmet olursa bir seri halinde şiirlerini yayımlayarak edebiyat âlemine kendisini duyurabilmeyi düşünüyoruz. Bu yazıda tesbit edebildiğimiz *on üç nazîresine* yer verdik. Bunlar ilk defa yayınlanmaktadır. Sıralama, nazîre yazdığı şâirlerin vefat tarihleri esas alınarak yapılmıştır. Nazîrelerin beş tanesi yukarıda künyesi verilen tezde mevcuttur.

Nazîre 1

FUZÛLÎ'YE NAZÎRE (1480-1556)

Ey gönül şûriş-i sevdâ ile âh etme dahî
Gününü derd-i melâmetle siyah etme dahî

Âlemin velvele-i gerdişine tutma kulak
Sûret-i çarh-ı füsûn-kâra nigâh etme dahî

Olma gel fitne-i gîsû-yı dil-ârâya esîr
Özünü hâk-nişîn-i ser-i râh etme dahî

Eyleyip kendini dil-dârını hep ayrı hayâl
Varlığı vâsıta-i cürm ü günâh etme dahî

Bir olur bezm-i mahabbette muhibb ile habîb
Ayrılık sanma o hicrâna şinâh etme dahî

Aşktan rûh alarak eyle hayâtun te'mîn
Nefsini meyl-i tecerrüdde tebâh etme dahî

Olma âlûde bu nev-reng-i suverden Tevfik
Dili mahcûb-ı tecellî-i İlâh etme dahî

27 Teşrîn-i sâni 1935

(Altuncı Defter, s. 5)

Nazîre 2

FUZÛLÎ'YE NAZÎRE (1480-1556)

Hayâlimde ne dem ki hüsn ile ol mâhitâb oynar
Zemîn ü âsumân-ı akl ü fikrimde hesâb oynar

Alır gûyâ safâ ol nev-nihâlim eşk-i çeşmimden
Acep benzer o tıfl-ı nâza kim gülşende âb oynar

Ta'allüm etmek ister sanki ders-i 'işve Leylâ'dan
Oturmuş şive-kârım rahle-i nâza kitâb oynar

Elem duymaz belâ-yı hasretinden kalbi müştâkın
Sanırsın kûşe-i meyhânedede mest-i harâb oynar

Alır bir şiveden ümmîd-i vuslat gâh olur me'yûs
Yüzünde ehl-i aşkın neşve-i reng-i hicâb oynar

Tasavvur nûr-ı dîdâr-ı nigâra gaşy olur her dem
Ayılmaz şîşe-i endîşede zevk-i şarâb oynar

Hayâtundan nasîbi mübtelânın handedir ancak
Güler gam-hâne-i mihnette aklından musâb oynar

O çeşm-i nîm-mest-i nâza Tevfik öyle hayrânım
Ki istid'â-yı vasla zîr-i la'linde cevâb oynar

18 Kânun-ı sâñf 1936

(Altıncı Defter, s. 37)

Nazîre 3

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA EFENDİ MERHÛMUN GAZELİNE NAZİRE (1553-1644)

Asrımızda ehl-i ilm olmak gibi zillet mi var
Hak-şinâs olmak kadar bir dâimî sıklet mi var

Hayliden oldu kanâ'at kûşesi mahv ü harâb
Hangi elde öyle bir ser-mâye-i ni'met mi var

Ma'rifet arz-ı kemâl-i pür-cemâl eyleser de
Dîde-i eyyâmdan maksûd olan ru'yet mi var

Ehl-i irfânı himâye eylesin râzîleriz
İlticâya yer verir kâşâne-i minnet mi var

Rağbet olmazsa hakâret Barî Tevfik görmemiş
Kesb-i 'irfâna müsâ'id yer mi var kudret mi var

Kabr-i Yahyâ'ya varıp Tevfik et benden selâm

Söyle kim ey fâzıl-ı yektâ söze hâcet mi var
Yok kemâl erbâbı kim perverde-i ihsân ola
Olsa da ol menba'-ı ihsân olan devlet mi var

9 Mart 1940

(Dördüncü Defter, s. 94)

Nazîre 4

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA EFENDİ MERHÛMUN
GAZELİNE NAZİRE (1553-1644)

Bâd-ı vezân çehre-i 'ummânı güldürür
Lutf-ı beyân meclis-i 'irfânı güldürür

Me'yûs olan 'atiyye ile şâd u kâm olur
Bir nâ-murâdı tâli'in ihsânı güldürür

Tebdîl edince vechesini seyr-i âfitâb
Er bahânı gül-şeni bârânı güldürür

Miftâhıdır kulûb-ı hazînin latîfeler
Sohbet deminde cümle-i yârânı güldürür

Bir bezle-gûy ister ise söz bulup hemân
Hüzn-i elîm-i derd ile giryânı güldürür

Nâdâna söz düşerse olur dâimâ rezîl
(Tazmîn) Taklîd-i zâğ kebk-i hırâmânı güldürür

Halkın değiştî sûreti Tevfik şöyle kim
Şekl-i imâm mürde-i bî-cânı güldürür

14 Mart 1940

(Dördüncü Defter, s. 95)

Nazîre 5

NÂBÎ MERHÛM'A NAZÎRE (1641-1712)

Harîm-i dilde buldum yâri olmuşum cüdâ derken
Der-âgûş eyledim bir lutfun etseydim recâ derken

Derûn-ı sînemi doldurdu 'aks-i ğulğul-i mînâ
Bu mihnet-hânedede yok gâliba sıyt u sadâ derken

Fezâ-yı 'aşkı seyr ettik o dil-dâr ile birlikte
Cihânda kalmamış vuslat-karîni nâza câ derken

Yıkılmış ıztırâb-ı ye's ile sahn-ı harâbâta
Kadeh-nûşânı devrânın şarâba gam-zedâ derken

Nemiz vardır ki Tevfik etmedik ifnâ bu 'âlemde
O mâhın bir nigâh-ı nâzına bin can fedâ derken

24 Haziran 1331/1915 Efrencî
(Birinci Defter, s. 136)

Nazîre 6

ŞÂİR-İ MEŞHÛR NEDÎM'E NAZÎRE (1680-1730)

Yüzün gülmez nedir varlıkta bir urgan mısın kâfir
Açılmazsın 'acep deryâda bir tuğyan mısın kâfir

Durur âteş saçarsın vakt olur hiddetle bî-pervâ
'Acep bir çöl müsün bir dağ mı bir volkan mısın kâfir

Düşer elbet senin ikbâlinin yârı hem ağyârı
Nedir sen zirve-i devlette bir kaykan mısın kâfir

Senin şevkinle insanlar olurlar akla bîgâne
Şarâb-ı mülteheb mi bir kadeh al kan mısın kâfir

Senin bir âferînin eylemekte bin fesâd îcâd

Nasıl te'sîrdir bu cin misin şeytân mısın kâfir
 Usandırdı felâket iştihâ-yı ârzû söndü
 Safâ-yı hâtıra 'illet misin düşmân mısın kâfir

Şikâyet arz eder halkın lisânı dâima senden
 Musallat bir belâ mı mihnet-i devrân mısın kâfir

10 Nisan 1934

(Dördüncü Defter, s. 63)

Nazîre 7

NEDİM'E NAZİRE (1680-1730)

Ser-nüvişti 'aşkımın sevdâ vü hicrân oldu hep
 Kısmetim san hasret-i rûy-ı cüvânan oldu hep

Bir hayâl ile eder rûhum tağaddî dâima
 Hâtırım âyîne-i ruhsâr-ı cânân oldu hep

Zevk-i âlemden dil-i şûrîdem olmuş bî-nasîb
 Müddet-i ömrüm hesâb-ı dûr-ahzân oldu hep

Bir gül-endâmın nigâh-ı nâzına oldum esîr
 Pîş-i endîşemde ol sûret hurâmân oldu hep

Gözlerim kaldı girîbânında mest ü bî-mecâl
 Gevher-i eşkim nasîb-i ceyb ü dâmân oldu hep

Sevk edip endîşe-i vasla beni fikr-i mecâl
 Öyle bir vâdîde ümmîdim şitâbân oldu hep

Çıktı Tefvîk elden artık kîse-i nakd-i hayât
 Varlığım sarf-ı belâ-yı 'aşk-ı hûbân oldu hep

11 Mayıs 1940

(Sekizinci Defter, s. 138)

Nazîre 8

GÂLİB BEY'E NAZÎRE (1757-1799)

Ey mâh senin kaçmadı hüsnün nazarımdan
Seyr eyledi sevdâsını hep çeşm-i terimden

Çeşmindeki îmayı gönül eyledi takdîr
Te'sîr-i gam-ı 'aşkını buldum ciğerimden

Vechinde olan cilve-i endâm-ı cemâli
Bilmek sana lâzımsa oku dîdelerimden

Sahrâ-yı mahabbette yütürdü yolu Mecnûn
Leylâ'yı bulur tâlib olan reh-güzerimden

Âyîne-i sînemde eder yâr tecellî
Vâreste olur veche-i vuslat kederimden

Hep derdlerim 'aşk olalı bezm-i ezelden
Ayrılmadı ol cilve-gerin derdi serimden

Şâm u seherim oldu benim âh beraber
Hicrân getiren sâ'at-ı şâm u seherimden

Tevfik benim tâli'-i ma'kûsumu seyr et
Devran beni dîr eyledi ol sîm-berimden

6 Temmuz 1935

(Beşinci Defter, s. 46)

Nazîre 9

KADIASKER MUSTAFA İZZET EFENDİ'NİN
GAZELİNE NAZÎRE (1801-1876)

Derd-i 'aşka mübtelâ bir nây bir ben bir gönül

Hâsılı ser der-hevâ bir nây bir ben bir gönül
 Bir nefes vermekle bin âhın olur cevân-gehi
 Nâle-zen sûziş-edâ bir nây bir ben bin gönül

Kendisinden geçtiğin (den) dir ki olmuştur latîf
 Peşrev-i hüsn-i sadâ bir nây bir ben bir gönül

Bir ilâhî nağmenin âhengini tekrar eder
 Pür-nidâ-yı Kibriyâ bir nây bir ben bir gönül

Almamış peymâne-i ikbâl-i âlemden nasîb
 Rind-i bî-dil bî-nevâ bir nây bir ben bir gönül

Sem'-i erbâb-ı kemâle zevk-i istiğnâ verir
 Her peyâm-ı dil-rübâ bir nây bir ben bir gönül

Feyz alır Tevfik Mevlânâ Celâleddin'den
 Mest-i ser-şâr-ı safâ bir nây bir ben bir gönül

3 Mayıs 1940

(Sekizinci Defter, s. 133)

Nazîre 10

(HERSEKLİ) ÂRİF HİKMET BEY'E
 NAZÎRE (1839-1903)

Kim ki iklim-i hayâtın zîr ü bâlâsın bilir
 Cilve-gâh-ı kudretin tâ evc-i a'lâsın bilir

Şeş cihâtı gösteren âyîne-i idrâktir
 Müstenîr-i ilm olan rûhun tecellâsın bilir

Kâ'inâta nefh-i rûh etmiş ezelde sırr-ı aşk
 Her gelen bezm-i vücûda kendi sevdâsın bilir

Hüsnü gülden aşkı bülbülden temâşâ eyleyen

Nev-bahârın sanma mahbûb-ı dil-ârâsın bilir
 Derd-i aşk-ı yâr ile sermest ü medhûş olmayan
 Âlem-i vaslın ne hülyâsın ne rü'yâsın bilir

Pertev-i nûr-ı cemâle dil olursa cilve-gâh
 Subh-i dîdârın tulû'-ı şems-i ğarrâsın bilir

Mevrid-i ilhâmdır Tevfik endîşen temâm
 Hikmet'in elbet kalem tahrîr ü imlâsın bilir

4 Temmuz 1935

(Beşinci Defter, s. 22-23)

Nazîre 11

HERSEKLİ ÂRİF HİKMET MERHÛM'UN BİR GAZELİNE NAZİRE (1839-1903)

Ey dil ebedî hükm-i kazâdan hazer olmaz
 Sehm-i kadere çarh-ı mu'allâ siper olmaz

Teslîm ü tevekkülde bulur râhatı Ârif
 Âsûde akan cûyda reng-i keder olmaz

Pâmâl-i şu'ûn olsa da düşmez değerinden
 İlm ü hünerin gevher-i kadri heder olmaz

Âyînesidir kudretin ecsâm u suver hep
 İbretle nigâh eyleyene hayr u şer olmaz

Nisbetledir ahkâma gelen vaz'-ı tebeddül
 Ser-levha-i tahkîkde şekl-i diger olmaz

Kalb eyler ise kalib-i a'mâle tasarruf
 İnsanda günehkârî-i ef'âle yer olmaz

Hikmet'le olur kıymeti şi'rin mütezâyid

Mazmûn-ı muzahrafla suhen mu'teber olmaz
Tevfik sana mevhibedir ilm-i me'ânî
Her söz bu kadar kıymeti âlf-güher olmaz

13 Haziran 1938

(Yedinci Defter, s. 132)

Nazîre 12

(HERSEKLİ) ÂRİF HİKMET BEY'İN GAZELİNE NAZİRE (1839-1903)

Kim ki ârâm-geh-i sâha-i tevhîd olmaz
Zevk-yâb-ı seher-i âlem-i tecrîd olmaz

Inkişâf etmez ise sînede esrâr-ı yakîn
Ma'rifet leb-be-leb neşve-i tefrîd olmaz

Aşk eder âlem-i ıtlâka şuhûdî da'vet
Nazar-ı ehl-i safâ mâ'il-i takyîd olmaz

Sonu elbette kenâr-ı harem-i vusluttur
Olsa da cürmü vefâ zümresi nevmîd olmaz

Kırılırsa kadehi bezm-i cünûn-ı aşkın
Öyledir ka'ide tebdîl ile tecdîd olmaz

Nûş eden sâğar-ı peymâne-i dilden Tevfik
Leb-küşâ mey kerem-i çeşme-i hurşîd olmaz

5 Kânûn-ı Sânî 1943

(Dokuzuncu Defter, s. 168)

Nazîre 13

MERHUM HERSEKLİ ÂRİF HİKMET BEY'E
NAZİRE (1839-1903)

Gevheri esrârın eyler mevce-i dilden zuhûr
Cilve-i Hikmet bütün eyler o mahfilden zuhûr

Hükm-i takdîr-i ezel el-ân kemâ-kân'dır fakat
Eylemiş tertîbi icâdın vesâilden zuhûr

Hüsn-i aşkı kim görür âyîne-i idrâkde
Nûr-ı mutlak eylemezse vech-i dâhilden zuhûr

Dâima eyler tehallûf incilâ-yı vech-i yâr
Mâhdır güyâ eder şekli menâzilden zuhûr

Müntehâ-yı ma'rifet hayrettir erbâr-ı kemâl
Eylemiştir evveliyât-ı mesâilden zuhûr

Kenz-i mahfidir hakikat suret-i idrâkten
Rehnümâlık eyler ol iklîme vasıldan zuhûr

Mâsivâ-yı Hak bütün butlânı eyler ihtiva
Küfrü gör kim eylemiştir Hakk'a câhilden zuhûr

Nükhet-i ilhâmadır vâbeste zevk-ı ma'nevî
Böyle hikmetler eder ol zevka nâilden zuhûr

'Âkılın irfânıdır pertev-i fûrûşân olan
Yoksâ etmiştir cünûnun fenni âkılden zuhûr

'Azmin olsun rehberin Tevfik her bir kârda
Kudret-i tedbîr eder takdîr-i müşkilden zuhûr

Bâdî-i islâhtır halka sümûm-ı hâdisât
İllete eyler devâ zehr-i helâhilden zuhûr

20 Haziran 1926

(Birinci Defter, s. 7)

Sofîzâde Mehmed Tevfik Efendi'nin, Kastamonu Vilâyet Matbaası'nda 1328/1910 yılında, 240 sayfa halinde basılmış, "divanım" dediği *Hulviyyat* adlı eserinde, Hz.Peygamber medhinde ve sevgisinde ondan fazla manzûmesi vardır. Bunlardan biri Nef'î'nin Hz. Peygamber kesîdesine nazîresi, bir diğeri de İtrî'nin na'tını tahmîstir. Sinn-i sabâvetimde dediği çocukluk ve gençlik yaşlarında yazdıkları da bunlara dâhildir. Biz, gelecekte bunların hepsinin belirli bir program dahilinde neşrini düşünüyoruz.

Sofîzâde'nin gayr-ı matbû dokuz adet şiir defteri ve evrak-ı perîşânım dediği, bulduğu kâğıtlara yazdıkları da vardır. Dokuz adet şiir defteri tek nüsha olup Aziz Demircioğlu koleksiyonundadır ve emâneten kütüphanemde bulunmaktadır. Evrak-ı parîşanın temini ile içindekilerin değerlendirilmesi şimdilik mümkün değildir.

Sofîzâde'nin *Hulviyyat*'ındaki na'tlarına ilâveten anılan dokuz defterde yirmi iki na'tını daha tesbit etmiş bulunuyoruz. Defterlerin sıra ve sayfa numaraları içinde bunları ilk defa burada neşrediyoruz. M.Tevfik Efendi, genelde manzûmelerin başlarına "Na't-ı Şerîf" gibi başlıklar koymuştur. Onları aynen aldık. Başlık bulunmayan bazılarına parantez içinde muhteviyatına uygun başlıklar koyduk. Manzûmelerden biri Muhammes Na't-ı Şerîf, bir diğeri ise Zâtî'nin na'ta dair bir beytini tazmin eden muhammestir. Topluca mütalâa edildiğinde bunlar, Tevfik Efendi'nin Hz. Peygamber'e olan samîmî sevgisinin ve bağlılığının delili olmaktadır.

Sofîzâde'nin *on üç nazîresine* ilâveten *yirmi iki na'tı*, ilk defa yayınlanmakla, M.Kemal İnâl'in onun hakkındaki kanaatini burada tekrar edersek, emsâli hiç de mebzûl olmayan şâirlerden biri olduğunu yakinen öğrenmiş oluruz. Merhûmun diğeri şiirlerini de değişik vesilelerle yayınlayacağız.

Na't 1

(Hz. Peygamber'e Mûnâcat)

Ehl-i ısyânım garîbim Yâ Resûlâllah meded
Eyle ihsânın tabîbim Yâ Resûlâllah meded

Sîneden silmek hevâ-yı nefsi kurtulmak muhal
Zât-ı pâk-i Hak rakîbim Yâ Resûlâllah meded

İsm-i pâkin yâd edip şâdân olur kalb-i hazîn
Mü'minim Hakk'a karîbim Yâ Resûlâllah meded

Nûr-ı didârın bana artırdı derd-i iştiyâk
Başka var mı dil-firîbim Yâ Resûlâllah meded

Gayret-i aşkın edip sözünde cism ü cânımı
Kalmasın sabr u şekîbim Yâ Resûlâllah meded

Yâ Resûlâllah meded eyle beni ğamdan halâs
İltifâtın et nasîbim Yâ Resûlâllah meded

Derd-i aşkınla devâ kıl cürm ile oldum 'alîl
Olmaya nefsim habîbim Yâ Resûlâllah meded

Vasf-ı 'ulyânı kalem tahrîrden 'âciz temâm
Na't-i pâkinde edîbim Yâ Resûlâllah meded

Nağme-sâzım 'acz-i hayretle hemân Tevfîk gibi
Bî-nevâ bir andelîbim Yâ Resûlâllah meded

14 Teşrîn-i sâni 1926
(Birinci Defter, s. 142)

Na't 2

(Hz. Peygamber'e Münâcat)

Mâh-ı evc-i istifâsın Yâ Resûlâllah meded
Mîhr-i gerdûn-ı Hüdâ'sın Yâ Resûlâllah meded

İzzet-i şânınla kadrin bir gelir mi'yârda
Hazret-i 'arş i'tilâsın Yâ Resûlâllah meded

Zât-ı kerrûbî-sıfâtın akla sığmaz şöyle kim
Mazhar-ı zât-ı Hudâ'sın Yâ Resûlâllah meded

Hak senin sen Hazret-i Hakk'ın cemâl âyinesi
'Ayn-ı nûr-ı Kibriyâ'sın Yâ Resûlâllah meded

Bi'setin vech-i kemâlu'llah'ı etmiştir 'iyân
Matla'-ı fecr-i likâsın Yâ Resûlâllah meded

Hep senin ta'rîf-i şer'indir Sırât-ı Müstakîm
Rehber-i vahdet-nümâsın Yâ Resûlâllah meded

Başka yol yoktur ki halk etsin onunla ihtidâ
Çünkü hatmü'l-enbiyâsın Yâ Resûlâllah meded

El-meded çöktü cihâna zulmet-i cehl ü dalâl
Ümmete sâhib 'atâsın Yâ Resûlâllah meded

Kahrola erbabı küfrün bir nefeste 'an-karîb
(Olmaya Tevfik gibi ashâbı îmânın ğarîb)
Sen ki mansûrû'l-livâsın Yâ Resûlâllah meded

Yahut

28 Haziran 1927
(Birinci Defter, s. 174)

Na't 3

MUHAMMES NA'T-I ŞERİF

Vücûdun kıldı Hak ekvâna ğâye Yâ Resûlâllah
 Erişti kadr ü şânın müntehâya Yâ Resûlâllah
 Yol açmışken hadîsin ihtidâya Yâ Resûlâllah
 Düşürdük nefsi der-bend-i hatâya Yâ Resûlâllah
 Peyâpey uğradık derd ü belâya Yâ Resûlâllah

Uzaklaşukça nûr-ı ma'rifetten öyle ni'metten
 Saâdet yolları bağlandı tuğyân-ı dalâletten
 Necât ümmîdi eksilmektedir efkâr-ı ümmetten
 Olur mu kurtuluş dünyâda 'ukbâda felâketten
 Cenâh-ı re'fetin salmazsa sâye Yâ Resûlâllah

Kemâl-i zâtını 'afv ü 'atâ-yı 'abde âlet kıl
 Yanılmış yol yütürmüş ümmete Hakk'a delâlet kıl
 Meded eyle bizi şâyeste-i lutf u 'nâyet kıl
 Perîşanız cihân derdiyle sultânım şefâat kıl
 Sığındık bâb-ı ihsân-ı Hudâ'ya Yâ Resûlâllah

Bi-hamdi'llah egerçi hissedâr-ı dîn ü imânız
 Felâket dîde-i küfr-i cedîd-i ehl-i devrânız
 Bütün kahroldu varlıklar şaşırđık deng ü hayrânız
 Zebûn-ı hükmi-şeytânız esîr-i zulm u 'udvânız
 Yönelđik bârgâh-ı Kibriyâ'ya Yâ Resûlâllah

Tarîk-i Hak'da senden başka yâr u muktedâmız yok
 Kerem-kâmı 'inâyet ma'deni sâhib-vefâmız yok
 Cenâbından diğeri bir kimseden havf ü recâmız yok
 Husûsâ hâk-i dergâhından özge mültecâmız yok
 Kabul et âsitâne cebhe-sâya Yâ Resûlâllah

Alır kuvvet günün hükkâmı 'ışretten sefâhetten
 İdâre çıktı her yüzde hesab-ı istikametten
 Çıkıp şer'e itâat i'tiyâdı kalb-i milletten
 Nigâh-ı re'fetin ayrıldı mı âyâ bu ümmetten
 Yetiş imdâda sen eyle himâye Yâ Resûlâllah

Ne günlerdir ki İslâm'ın mu'îni oldu nâ-peydâ
 Hudûd-ı şer'i kaldırdı mezâlim geldi bî-pervâ
 Ta'arruzlar devam etmekte İslâmiyyet'e hâlâ
 Kulûb-ı mü'minîni etmek ister küfür istilâ
 Verip hakk-ı kaza şimdi nisâya Yâ Resûlâllah

Garîb olduk bizi seylâbe-i küfrân bastırdı
 Değil ol sâhada peydâ olan tuğyân bastırdı
 Ta'adduv eyleyip ser-leşker-i 'udvân bastırdı
 'Adû-yı dîn ü millet düşmen-i îmân bastırdı
 Penâh ol Mehdî-yi sâhib-livâ'ya Yâ Resûlâllah

Kusûr ettik 'ubûdiyyette ehl-i seyyiâtız biz
 Bıraktık dâmen-i şer'i şer'î bî-sebâtız biz
 Rezîl olduk evet menfûr-ı kalb-i kâinâtız biz
 Fakat dil-dâde-i dîdâr-ı sâhib-mu'cizâtız biz
 Mukarin eyle Tevfik u Hüda'ya Yâ Resûlâllah

14 Haziran 1935

(Beşinci Defter, s. 30-33)

Na't 4

NA'T-I ŞERİF

Olup mir'ât dîdârın Huda'ya Yâ Resûlâllah
 Safâlar verdi aşkın mübtelâya Yâ Resûlâllah

Edilse bahs-i deryâ-yı 'inâyât u 'atâ elbet
 Olur keff-i kerîminden kinâye Yâ Resûlâllah

Yazılsa bir kitâba harf-i medh-i zât-ı zîşânın
Uçar evrakı sidrî'l-müntehâya Yâ Resûlâllah

Değildir medhine ser-hadd-i rif'at südreler hattâ
Tefevvuk gösterir 'arş-ı 'ulâya Yâ Resûlâllah

Alır her pâresin kerrûbiyân-ı 'âlem-i kudsî
Sunarlar bârgâh-ı Kibriyâ'ya Yâ Resûlâllah

Kulun Tevfik'e sultânım meded-fermâ-yı ihsân ol
Yüzün sürdükçe hâk-i ilticâya Yâ Resûlâllah

15 Haziran 1935

(Beşinci Defter, s. 33)

Na't 5

NA'T-I ŞERİF

Penâh-ı merhametsin mücrimîne Yâ Resûlâllah
Verir ismin safâ kalb-i hazîne Yâ Resûlâllah

Vücûdun ni'met-i mahz-ı Hüdâ'dır cümle ekvâna
Güneş sensin semâvât ü zemîne Yâ Resûlâllah

Gözün hep zâtına dikmiş durur bi'l-cümle mevcûdât
El açmış "Rahmeten li'l-'âlemîn" 'e Yâ Resûlâllah

Zuhûr-ı kadr zuhûr-ı nûr zât-ı Kibriyâ elbet
Sen oldun sırr-ı tekvîne hazîne Yâ Resûlâllah

Senin rûh-ı lâtıfın rehber-i mi'râcın olmuştur
Rikâbın açtı yol rûhu'l-emîne Yâ Resûlâllah

Müşerref olduğün nûr-ı didârınla ser-tâ-ser
Metâf-ı kudsiyân oldu Medîne Yâ Resûlâllah

Oluptur en büyük şân u şeref dünyâ vü 'ukbâda
Yazılmak bendegânın defterine Yâ Resûlâllah

Niyâzım etme red lütf ü 'inâyet eyle sultânım
Mahabbet bağının hâkisterine Yâ Resûlâllah

Eder evsâfını Tevfik destâvîz-i istimdâd
Nazar kıl hâcet-i 'abd-i kemîne Yâ Resûlâllah
13 Kânun-ı evvel 1935
(Altıncı Defter, s. 19)

Na't 6

NA'T-I ŞERİF

Cemâlin matla'-ı nûr-ı Hudâ'dır Yâ Resûlâllah
Behâ-yı hüsnüne 'âlem fedâdır Yâ Resûlâllah

Bahâr-ı ma'rifette bir gül-i zîbâ-yı vahdetsin
Nigehbânın Cenâb-ı Kibriyâ'dır Yâ Resûlâllah

Olunca mevrid-i vahy-i İlâhî kalb-i müştâkın
Vücûdun levh-i mahfûz-ı Hudâ'dır Yâ Resûlâllah

Sana verdi Hudâ-yı lem-yezel 'ilmin tecellâsın
Sabak-hân-ı kemâlin enbiyâdır Yâ Resûlâllah

Risâlet emrine âyât-ı Hak eyler şehâdet hep
O âyetler ki hep mu'ciz-nümâdır Yâ Resûlâllah

Mukadderdir zuhûrun gerçi nesl-i sulb-i Âdem'den
Vücûdun kâ'inâta mübtedâdır Yâ Resûlâllah

Seni âyîne kılmış sun'-ı kudret vahdet-i zâta
O ma'nâya cenâbın âşinâdır Yâ Resûlâllah
(Hüviyyet tynetinle)

Yahut

Bütün evsâf u ahvâlinde hiç bir benzerin yoktur
Temâmiyyet bu sûrette sanadır Yâ Resûlâllah

Kulun Tevfik'e 'âlemden bu devlet hazz-ı kâfidir
Ki miktârınca meşgûlü'ssenâdır Yâ Resûlâllah
28 Kânun-ı Evvel 1935
(Altıncı Defter, s. 26)

Na't 7

NA'T-I ŞERİF

Ey olan vâsita-i kâmile-i feyz ü fütûh
Sana dersem de revâdır cesed-i 'âlem-i rûh

Sensin ol mâye-i iksîr-i sa'âdet ki senin
İsm-i pâkindir eden Âdem ü Havva'ya sünûh

Rahiyâb-ı harem-i kurb-i İlâhî sensin
Hep sana kıldı müyesser o makamı Sübbûh

Seyr-i mi'râcına şükrâne için kıldı Halîl
Oğlunu hâl-i hayâtında misâl-i mezbûh

Su veren 'âleme deryâ-yı kemâlâtındır
Gemisin saldı o deryâyı heman Hazret-i Nûh

Metn-i evsâfını Kur'ân-ı Kerîm oldu muhîf
Safha-i dehre sığar mı yazılan kayd-ı şürûh

Kenz-i kudrettesin ol gevher-i yektâsın kim
Levh-i mahfûz-ı İlâhî'de sıfatın memdûh

Lâl olup midhat-i zâtında bütün ehl-i beyân
Acz ile oldu derûn-ı şu'ara hep mecrûh

Etme dâreyinde Tevfîk'i 'inâyetten dûr
Ey olan vâsita-i kâmile-i feyz ü fütûh

15 Kânûn-ı Sâni 1936
(Altıncı Defter, s. 34)

Na't 8

NA'T-I ŞERİF

Olunca nûr-ı zâtın halk-ı evvel Yâ Resûlâllah
Cenâbın oldu mevcûd-ı mükemmel Yâ Resûlâllah

Seninçün oldu Âdem kıble-i tekrîm-i rûhânî
Kurulmuştur seninçün işbu mahfel Yâ Resûlâllah

Olup nûr-ı cemâlin cilve-gâhı Cennetü'l-me 'vâ
Huzûr-ı Âdem'i 'aşk etti muhtel Yâ Resûlâllah

Göründü peyker-i hüsnün cemâl-i pâk-i Havvâ'dan
Budur ünsiyyetin esbâbı mücmel Yâ Resûlâllah

Onu eyler taharrî her cihetten cümle mevcûdat
Onu ta'lîme geldi cümle mürsel Yâ Resûlâllah

Şühûd-ı zât-ı Hak ancak sana ihsân olunmuştur
Tevellüd eyledin çeşmi mükehhal Yâ Resûlâllah

O mi'râc-ı mu'allâ istivâ-yı bezm-i "ev-ednâ"
Makâmındır kitabın vahy-i münzel Yâ Resûlâllah

Alıp levh ü kalemden ilm-i mutlak 'arş-ı a'zamdır
Vücûdun oldu bir ferd-i mufaddal Yâ Resûlâllah

Acep mi görmese bedr-i kemâlin evc-i iclâlin
Sevad-ı küfr ile çeşmânı ahvel Yâ Resûlâllah

Lisân-ı ehl-i dil faslu'lhitâb-ı mu'cizâtındır
Kemâlâtın bütün müsbet müdellel Yâ Resûlâllah

Tebâ'üd eylemişse hükmü var mı şer'-i pâkinden
Tecâhül eyleyip bir kavm-i erzel Yâ Resûlâllah

Kalır fâsıklar elbet ni'met -i Tevfik'den mahrûm
Olurlar bend-i küfrân-ı müselsel Yâ Resûlâllah

2 Haziran 1936
(Altıncı Defter, s. 107-108)

Na't 9

NA'T-I ŞERİF

Meded muhtâc-ı ihsân u 'atâyız Yâ Resûlâllah
Garîbiz kavm-i meslûbü'r-recâyız Yâ Resûlâllah

Yıkıldık olmadık bir hâle girdik derd-i zülfile
Esîr-i fitneyiz ehl-i belâyız Yâ Resûlâllah

Zahîr ol yetti artık darb-ı dest-i mu'cizâtınla
Derûnî hâk-pâye cebhe-sâyız Yâ Resûlâllah

Bu devrân-ı felâkettten elem çektikçe sultânım
Mücessem(î)-i nâle vü sadâyız Yâ Resûlâllah

Kemîne ümmetiz 'ısyânımızla 'abd-i nâ-çârız
Kabul et çâre-cû-yı ilticâyız Yâ Resûlâllah

Teveccüh-gâhımız dârü'l-emân-ı na't-ı pâkindir
Sabah-ı haşre dek sâhib-nevâyız Yâ Resûlâllah

Demâdem yâd edip esmâ'-i pâkin 'arz eder Tevfik
Meded muhtâc-ı ihsân u 'atâyız Yâ Resûlâllah

7 Temmuz 1936

(Altıncı Defter, s. 126)

Na't 10

NA'T-I ŞERİF

Eylemiş hilkât tezeyyün zâtın ile hûbsun
Hüsn ile 'âlemleri meftûn eden mahbûbsun

Nûr-ı vechin eylemiş ufk-ı melâhatten zuhûr
'Arz-ı dîdâr et yeter bilmem neden mahcûbsun

Ruhlarından eylemiş hüsn-i ezel keşf-i nikâb
Ma'ser-i idrâke hayret bahş olan âşûbsun

Veznine olmaz bedel dünya vü mâ-fihâsının
Ma'den-i imkân içinde gevher-i matlûbsun

Suretin vâsfinda lükent gösterir hüsn-i beyân
Zâtını ta'rife imkân olmayan kerrûbsun

Öyle bir rûh-ı musavversin ki sahn-ı lâmekân
Cilvegâhındır bütün ol cânibe meclûbsun

Na't-i pâkin vird edip Tevfik ol ratbu'l-lisân
Sen belâğat 'âleminde sâhib-i üslûbsun

28 Ağustos 1936

(Altıncı Defter, s. 141)

Na't 11

NA'T-I ŞERİF

Âyîne olup hikmet-i icâda zuhûrun
Gösterdi bütün âleme ol hikmeti nûrun

Endîşene hep cilve edip 'ilm-i İlâhî
Kenz-i ezelin kâşifesi oldu huzûrun

Gösterdi o âyâtı sana 'ayn-ı yakînin
Sebk etmeden evvel bu güzergâha mürûrun

Evsâfını ta'rife nüzûl eyledi Tevrat
Na'tın gibidir şîvesi İncil ü Zebûr'un

Sensin güher-i maksad-ı 'âlem ki vücûdun
Sermâyesidir 'iddet-i edvâr u şuhûrun

İns ü melek ü cinne makâmın ola ma'lûm
Ma'nâsı budur demdeme-i bi's ü nüşûrun

Ey mihr-i cihangîr-i risâlet ki senindir
Hep mâ-hasalî ma'den-i imkân u dühûrun

Hak zâhir iken 'aksini isbât için elbet
Var olması dünyâda bütün küfr ü şurûrun

Tevfik yine tarz-ı diger eyledi ihdâs
Tavsîf-i risâlette senin tab'u şu'ûrun

2 Eylül 1936

(Altıncı defter, s. 144)

Na't 12

NA'T-I ŞERİF

Bildim ey yakût-zîbâ gevher-i hüsnü seni
Eylemiş iklîl-i tâc-ı devlet istiğnâ seni

Öyle bir 'arş-ı sipihr-i hüsne mâliksin ki sen
Karşılar hürmetle cünd-i 'âlem-i bâlâ seni

Ma'den-i imkâna sen kıymet verip ettin mezât
'Âşık-ı dîdâr olanlar aldılar amma seni

Sen o mihr-i 'âlem-ârâsın ki nûrundan senin
Oldu mevcûdat peydâ gösterir hâlâ seni

"Ahsen-i takvîm" vasf-ı zât-ı pâkindir senin
Mahzen-i 'ilm eylemiştir sırr-ı "mâ-evhâ" seni

Bedr-i evc-i ıstifâ kılmış seni Rabbü'l-enâm
Seyr eder ey nûr-ı 'âlem dîde-i dünyâ seni

Şânını tebcîl içindir asl-ı mi'râc-ı güzîn
'Âlem-i kudse getirdi tâc-ı "Kerremnâ" seni

Şehper-i himmetle seyr ettin makâm-ı vahdete
Her cihetle bir yaratmış Hâlık-ı a'lâ seni

Yâ Resûlâllah kemîne bende-i dîvân kim
Cân ü dilden eylerim ta'zîm-i "Âmennâ" seni

15 Eylül 1936

(Altıncı Defter, s. 150)

Na't 13

NA'T-I ŞERİF

Cemâlin âfitâbı mihr-i enverden münevverdir
 Vücûd-ı akdesin envâr-ı zât-ı Hakk'a mazhardır
 Nübüvvet tâ ezelden mansıb-ı 'âlf cenâbındır
 Anınçün cedd-i pâkin Hazret-i Âdem peyemberdir
 Olur gîsûların 'anber-nisâr-ı 'âlem-i vahdet
 Türâb-ı âsitânın reşk-bahş-i misk-i ez-ferdir
 Harîminde olur kerrûbiyân âmâde-i tekrîm
 Küdûrat-ı beşerden ravza-i pâkin mutahhardır
 Mu'attar hücre-i 'ulyânı ervâh eyler istî'âb
 O âlf kubbe kim envâ'-ı feyz ile mu'attardır
 Sen ol mahbûb-ı 'âlemsin ki 'âlem kâ'inâtındır
 Ğaraz icâddan zât-ı şerîfindir mukadderdir
 Eyâ şâh-ı rusul Tevfik'e aksâ-yı murad ancak
 'Inâyethâne-i pâkinde ber-câ-yı mu'ahhardır
 8 Kânûn-ı Evvel 1936
 (Yedinci Defter, s. 37)

Na't 14

NA'T-I ŞERİF-İ NEBEVİ

Sen ol sultân-ı zîşânsın 'ubûdiyyet cihânında
 Sen ol hurşîd-i tâbânsın hakikat âsumânında
 Sana mahsûstur vahdet-sarâ-yı 'ilm-i Rabbânî
 Gürûh-ı enbiyâ nevbet geçirdi âsitânında
 Sana etmiş ifâza varlığın esmâ-i hüsnâ hep
 Cemâlu 'ilâh'a mir'ât oldu vechin lâmekânında

Olup rûhu'l-kudûs rûhunla hem-râz-ı tecelliyât
Zuhûra geldi hüsnün âyeti rûhu'l-beyânında

Bıraktı sîretin seyr-i 'uluvv-i himmetin hatta
Cenâb-ı Hazret-i Cibrîl'i kendi haddi yanında

Sen ol mahbûb-ı yektâ mesned-i kurb-ı İlâhî'sin
Ki olmuş menzilin 'arş-ı mahabbet âşiyânında

Meded ey maksad-ı aksâsı hep tekvîn ü icâdın
'İnâyet kıl kulun Tevfik'e vakt-i nâtüvânında

14 Şubat 1937

(Yedinci Defter, s. 60)

Na't 15

ZÂTİ MERHÛM'UN NA'T-I NEBEVÎ'YE DAİR OLAN BİR BEYTİNİ TAZMİN EDEN MUHAMMESDİR

Ey vücûdu kenz-i iklîm-i 'adem sermâyesi
Süllem-i iclâlinin 'arş-ı kerem bir pâyesi
Sen habîbin müzhid-i vahdet olunca dâyesi
Kametın ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

Eylemiş zâtında kudsiyyet tecellî âşikâr
Seyr olur mir'ât-ı dîdârında nûr-ı vech-i yâr
Şekl-i cismânînin ecsâm ile olmaz 'ayâr
Kametın ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

Suret-i pâkinde peydâ cilve-i hüsn-i sıfât
Sen o gevhersin ki olmuştur sadeftir bu mümkinât
Kendi şahs-ı bî-misâlidir en evvel mu'cizât
Kametın ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

Öyle bir mahbûb-ı zîbâsın ki ey "Ruhî fedâk"
 Bulmamış bir ferd hüsnünde misâl-i iştirâk
 Eylemiş kudret seni her vechile ma'sûm u pâk
 Kametin ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
 Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

Sensin ancak 'âlem-i imkân için asl-ı usûl
 Kible-i kevn ü mekân zât-ı şerîfin Yâ Resûl
 Bezm-i "ev-ednâ" 'da etmiştir seni Mevlâ kabûl
 Kametin ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
 Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

Olmadan icâda kudret Hâlık'ın fermân-beri
 Eylemiş evvel seni âhir zaman peygamberi
 'Arş-ı mahbûbiyyetin zâtın olunca dâveri
 Kametin ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
 Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

Ey çerâğ-ı çeşm-i 'âlem ey fûrûğ-ı şems ü mâh
 Ey münevver rehnümâ-yı sâha-i vahdet-nigâh
 Cism-i pâkindir mukaddes sûret-i zill-i İlâh
 Kametin ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
 Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

Oldu hep na't-ı şerîfin yâd edip ratbu'l-lisân
 Cümle erbâb-ı beyân u zümre-i kerrûbiyân
 İş bu 'âlî matla'ı Tevfik eder vird-i zebân
 Kametin ey bûsitân-ı lâmekân pîrâyesi
 Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi

17 Şubat 1939

(Sekizinci Defter, s. 13-14)

Na't 16

(Hz. Peygamber'e Münâcat)

Ey Resûl-i Kibriyâ ey Mahzen-i esrâr-ı Hak
Aldılar kerrûbiyân-ı ma'rifet senden sabak

Zât-ı pâkindir mukaddes levh-i mahfûz-ı ezel
Hilkat-i kevn ü mekâna verdi Hak andan meşak

Bezm-i 'âlem zât-ı zîşânınla bulmuştur şeref
Meclis-i 'ukbâda sensin sadr-ı tekrîme ehak

Mevkib-i iclâline ta'zîm eder 'arş-ı 'azîm
Süllem-i ikbâlin oldu âsumân-ı nuh-tabak

Sensin ol mahbûb-ı bî-hemtâ ki vâsf-ı pâkini
Eylemiş ser-safha-i 'ilm-i ezel Rabbü'l-felak

Nûsha-i ekber vücûd-ı bî-misâlidir senin
Defteri gerdûnun olmaz ol eserden bir varak

Yâ Resûlâllah kulun Tevfîk'e et 'atf-ı nazar
Olmasın dünyâda 'ukbâda 'azâba müstehak

18 Şubat 1939

(Sekizinci Defter, s. 15)

Na't 17

(Na't/Mevlûdiyye)

Ey şâh-ı rusul gevher-i meknûzu zamânın
Ey mâ-hasalî dâire-i kevn ü mekânın

Mevlûd-ı latîfinle zemîn oldu mu'attar
Mi'râc-ı şerîfinle yüzü güldü semânın

Ecrâm-ı ziyâdâr ile eflâk mu'alla
Teşrîfine hazırlığıdır cümle cihânın

Sensin o 'alâ mesned-i 'izzet ki oluptur
Nakş-i kademin 'arş-ı İlâhî' de nişânın

Fermân-rev-i tekrîmin olup 'alem-i ıtlak
Buldu şeref-i ma'rifetin kurb-ı Huda'nın

Kıldı sana bu varlığı bir sâha-i da'vet
Hallâk-ı hüküm-perveri peydâ vü nihânın

Bir merhaledir kudrete ihyâ vü imâte
Seyr etmede ol merhalede rûh-ı revânın

Sensin ebediyetle olan mazhar-ı tekrîm
Sensin şeref-i 'âliyesi cân u cinânın

Dünyâya gelip isr-i celîlinde gittiler
Aksâsına varmış sayılır zevk-i ğınânın

Etme beni hirmân-ı şefa'atle perîşan
Ey mihr-i ziyâ-küsteri Tevfîk u Hüdâ'nın

12 Nisan 1940-4 Rebîu'levvel 1359

(Sekizinci Defter, s. 128)

Na't 18

(Na't , Mevlûdiyye)

Vücûdun oldu rahmet 'âlemîne Yâ Resûlâllah
Senindir hep o lâ-yüfnâ hazîne Yâ Resûlâllah

Meded-kârî-i ihsânınladır sulh u salâh ancak
O yüzden geldi nusret ehl-i dîne Yâ Resûlâllah

Şeref verdin bu nevbet-gâh-ı dehre zât-ı pâkinle
Müsâvî varlığın vahy-i mübîne Yâ Resûlâllah

Te'ehhur eyledin ikmâl için feyz-i kemâlâtı
Temâmiyyet getirdin evvelîne Yâ Resûlâllah

Sen ol kişver-küşâ-yı 'ilm ü hikmetsin ki olmuştur
Zuhûrun makdem-i devlet zemîne Yâ Resûlâllah

Safâ-yı rûh alır hâk-i derinden âsumânlar
Melâz-ı ins ü can oldu Medîne Yâ Resûlâllah

Cihâna başka bir hâlet verip mevlûd-i zîşânın
Değiştî hükm-i hilkat oldu kîne Yâ Resûlâllah

Söyündü âteşi kavm-i Mecûs'un nûr-i rehbetten
Sadâ-yı şevketin tâ erdi Çîn'e Yâ Resûlâllah

Yıkıldı tak-ı Kisra kasr-ı Kayser devlet-i Dârâ
Göründü tığ-ı vahdet müşrikîne Yâ Resûlâllah

Düşüp putlar zemîne çâr veche beyt-i 'ulyâdan
Zevâl-i şirke olmuştur karîne Yâ Resûlâllah

Senin rûh-ı latîfindir ki mevlûd-i şerîfnde
İşâret eyledi Rûhu'l-emîn'e Yâ Resûlâllah

Beşâret birle oldu vâliden nezdinde sûrette
Misâl-i kabile hizmet güzîne Yâ Resûlâllah

Midâd-ı hâme-i Tevfîk ile na't-i safâ-bahşin
Medâr-ı tesliyet kalb-i hazîne Yâ Resûlâllah

20 Nisan 1940-12 Rebîu'l-evvel 1359
(Sekizinci Defter, s. 130)

Na't 19

NA'T-I ŞERİF

Mâhitâb-ı leyle-i kadr-i Hudâ'sın Yâ Resûl
Âfitâb-ı matla'-ı nûr u Hudâ'sın Yâ Resûl

Zât-ı pâkindir veliyy-i nimet-i 'âlem senin
Lutf-ı mahsûs-ı cenâb-ı Kibriyâ'sın Yâ Resûl

'Akl-ı küll hayrettedir keyfiyyet-i mi'râcına
'Âlem-i lâhût-ı vasla reh-nümâsın Yâ Resûl

Rûhun olmuştu nübüvvetle ezelde tâb-nâk
Kâ'inâta fer veren nûr u ziyâsın Yâ Resûl

Zâtına mahbûb edip etmiş vücûdun ıstıfâ
Nâzenîn-i hazret-i Rabbü'l-'ulâ'sın Yâ Resûl

Câmi'-i nuh-kubbe-i kevne seni kılmış imâm
Enbiyâ vü mürselîne muktedâsın Yâ Resûl

Sensin ol yektâ şeref-bahş-i mesîr-i lâ-mekân
Şekl-i cismânîde kerrûbî edâsın Yâ Resûl

Cevher-i hüsnile bulmuş zât-ı zîşânın şeref
Meşhed-i hilkatte bî-misl ü behâsın Yâ Resûl

Hâk-pâyinden diler Tevfik ancak 'âufet
Sen şeh-i iklim-i ihsân u 'atâsın Yâ Resûl

6 Mayıs 1942

(Dokuzuncu Defter, s. 100)

Na't 20

DİĞER NA'T-I ŞERİF (Münâcat)

Zulm ü 'udvâna karînim Yâ Resûlâllah meded
Derd ü mihnetle hazînim Yâ Resûlâllah meded

Âsitân-ı lütfuna ruh-sûde bir 'abd-i fakîr
Beste-i habl-i metînim Yâ Resûlâllah meded

Dâima ümmîd-i ihsânınla eyler intizâr
Dîde-i hayret-rehînim Yâ Resûlâllah meded

Kimseye sâyende etmem ser-fürû 'arz-ı niyâz
Zümre-i ehl-i yemînim Yâ Resûlâllah meded

Kimseden ümmîd ü istimdâda yoktur hâcetim
Sâlik-i şer'-i mübînîm Yâ Resûlâllah meded

Ru'yetin aşkıyle olmuştur hayâtım lâ-mekân
Bâb-ı lütfunda mekînîm Yâ Resûlâllah meded

Ey Resûl-i Kibriyâ Tevfîk'e et 'atf-ı nigâh
Şefkatin olsun mu'înîm Yâ Resûlâllah meded

11 Mayıs 1942

(Dokuzuncu Defter, s. 101)

Na't 21

NA'T-I ŞERİF

Ezelde eyledi zâtın tecellî Yâ Resûlâllah
Bütün esmâ-i Hak etti tecellî Yâ Resûlâllah

Sen ol mecmû'a-i âsâr-ı evsaf-ı Hudâ'sın ki
Seninle oldu kevnin 'akd ü halli Yâ Resûlâllah

Ta'ayyün eyledin âyât-ı kübrâ-yı İlâhî'den
Makâmın 'arş-ı istiğnâ mahalli Yâ Resûlâllah

Olup mir'ât-ı veche zât-ı mutlak zât-ı zîşânın
Seninle oldu hak 'âlemde belli Yâ Resûlâllah

Cihanda bir diğeri vahy-i mübîn-i Kibriyâ sensin
Beyânın olmuş 'ırfânın tecelli Yâ Resûlâllah

'Ulûm-ı evvelîn ü âhîrîne indiğın ma'lûm
Hadîs-i 'ilm ü hikmetle tevellâ Yâ Resûlâllah

Harîm-i lütf u ihsânında ednâ bendedir Tevfîk
Bu ni'metle bulur rûhum tesellî Yâ Resûlâllah

18 Mayıs 1942

(Dokuzuncu Defter, s. 103)

Na't 22

NA'T-I ŞERİF

Ey âyet-i kübrâ-yı Hak zâtın 'aceb fehvâsı var
Kim der ki zâtın olmasa bu 'âlemin ma'nâsı var

Etmiş tecellî zât-ı Hak zâtında ey nûr-ı basar
Dünyâda da 'ukbâda da âyâtının 'uzmâsı var

Hayrân olur vâkîf olan 'irfânının 'ummânına
Her katre-i 'irfânının 'ummân-ı bî-hemtâsı var

Kevn ü mekân ol nûr-ı mahzın 'arş-ı istiğnâsıdır
Mahbûb-ı Hak olmak gibi bir mesned-i a'lâsı var

Bir katre olmaz Mesnevî 'ilm-i şerîfinden onun
Hâk-i der-i vâlâsının binlerle Mevlânâ'sı var

Olmuş makamı "Kabe kavseyn" ol nezîl-i vuslatın
Seyrân-gehi lâhût olan mi'râcî "ev ednâ" sı var

Ey lâ-nazîri hilkatın 'âlem seni tebcîl eder
Tevfîk'a yetmez mi şeref zâtın gibi Mevlâ'sı var

Her lâhzada yüz bin tahiyat ü selâm olsun sana
Her lâhza kadr ü şânının i'lâ vü isti'lâsı var

3 Teşrîn-i evvel 1942
(Dokuzuncu Defter, s. 150)

**Sofuzâde M.Tevfik Efendi hakkında
aşağıdaki yazılarımız yayınlanmıştır.**

- 1- "Divan Şiirinde Aktüalite ve Sofuzâde'nin On İki Manzûmesi", *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Yıl 15, sayı 169, Ocak 1992, s. 14-17.
- 2- "Divan Şiirinde Aktüalite / Sofuzâde'nin İstanbul İçin Bir Müsebba'ı", *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Yıl 15, sayı 172, Nisan 1992, s. 13-14.
- 3- "Divan Şiirinde Aktüalite / Sofuzâde M.Tevfik Efendi'nin Bilinmeyen Beş Ramazaniyyesi", *Elif Dinî-Edebî Kültürel Aylık Dergi*, Yıl 1, sayı 2, Şubat 1992, s. 32-33; (İkinci Kısım) sayı 3, Mart 1992, s. 26-27.
- 4- "Divan Şiirinde Aktüalite / Memûriyet-Ticaret", *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, sayı 4, Şubat 1992, s. 6-7.
- 5- "Divan Şiirinde Aktüalite / Sofuzâde'nin Bilinmeyen Sel ve Zelzele Manzûmeleri", *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, sayı 6, Nisan 1992, s. 15-17.
- 6- "Sofuzâde'nin Biri Münâcât Diğeri Medhiyye Hz.Ali ve Hz.Hüseyin İçin Yazdığı Bilinmeyen İki Manzûmesi", *Kızılırmak Aylık Kültür-Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Yıl 1, sayı 6, Haziran 1992, s. 8-9.
- 7- "Mensûr Şiir ve Sofuzâde'den Bir Örnek", *İslâmî Edebiyat*, Nisan-Mayıs-Haziran 1992, sayı 16, s. 11-12.
- 8- "Divan Şiirinde Aktüalite / Sofuzâde'nin Bilinmeyen Üç İyd-ı Adhâ Manzûmesi", *İslâmî Edebiyat*, Temmuz-Ağustos-Eylül 1992, sayı 17, s. 27-31.
- 9- "Kemâlî Baba ve Sofuzâde'nin Onun Bir Mısra'nı Terbî'i", *Millî Folklor*, Yaz 14, 1992, s. 14-15.
- 10- "Reis-Cumhur'a Suikasd Konusunda Bilinmeyen Bir Manzume", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Temmuz 1992, sayı 67, s. 54-56.
- 11- "Sofuzâde'nin Bilinmeyen Sekiz Şarkısı", *İslâmî Edebiyat*, Ekim-Kasım-Aralık 1992, sayı 18, s. 18-21.